

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Фінансове забезпечення місцевого самоврядування в системі
міжбюджетних відносин**

**Студентки 2 курсу, 1-м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Каденко
Аліни Ігорівни**

**Науковий керівник
к.е.н., доцент**

**Маркуц
Юлія Ігорівна**

**Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор
Якович**

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН	
1.1. Сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування	6
1.2. Досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	10
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	
2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів	17
2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів	23
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	
3.1. Шляхи удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування	29
3.2. Напрями удосконалення процесу виконання місцевих бюджетів	37
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. На даний час вагомим завданням є утримання стійкої динаміки та покращення якості економічного зростання як невід’ємної умови підвищення соціальної спрямованості розвитку держави. Реалізація завдань соціально-економічного розвитку України, насамперед залежить від забезпечення стійкого зростання економіки, яке дасть змогу суттєво покращити добробут населення. Держава має виробити стратегічні орієнтири, які б консолідували всі її регіони для подолання негативних тенденцій макроекономічної динаміки, які спричинили суттєве сповільнення темпів економічного розвитку та погіршення макроекономічних пропорцій. В умовах глибоких ринкових трансформацій національної економіки ще більш актуальними стали проблеми економічного розвитку регіонів, що залежать від їх бюджетного потенціалу.

Питанням формування місцевих бюджетів та їх впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць присвячені праці вітчизняних вчених: С. Буковинського, Т. Боголіб, О. Василика, В. Гейця, В. Глуценка, А. Даниленка, В. Зайчикової, І. Запатріної, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Лук’яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Г. П’ятаченка, В. Федосова, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та інших.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку місцевих бюджетів можна назвати праці О. Богачової, Дж. Б’юкенена, А. Вагнера, Р. Дорнбуша, А. Ілларіонова, Дж. М. Кейнса, Т. Ковальової, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, Дж. Тобіна, А. Лаврова, А. Лаффера, С. Лушина, В. Лебедева, Р. Масгрейва, А. Пігу, В. Родіонової, Г. Таллока, В. Танзі, С. Фішера, М. Фрідмена, Е. Хансена, Дж. Хікса, М. Ходоровича.

Об’єктом дослідження є фінансове забезпечення місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Метою дослідження є розкриття сутності фінансового забезпечення місцевого самоврядування та визначення шляхів удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність та джерела формування місцевих бюджетів;
- визначити роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- систематизувати і узагальнити зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів;
- розкрити механізм міжбюджетного регулювання;
- здійснити аналіз динаміки та структури дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів;
- розкрити проблеми удосконалення механізму формування місцевих бюджетів;
- визначити особливості формування місцевих бюджетів як інструменту забезпечення соціально-економічного розвитку територій;
- обґрунтувати напрями вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та джерел формування місцевих бюджетів. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування місцевих бюджетів, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України,

Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі досліджено теоретичні основи формування місцевих бюджетів. Розкрито сутність та джерела формування місцевих бюджетів. Визначено роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Систематизовано зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів.

У другому розділі розкрито систему формування місцевих бюджетів в Україні. Проаналізовано динаміку та структуру дохідної та видаткової частини місцевих бюджетів.

У третьому розділі визначені шляхи удосконалення системи формування місцевих бюджетів в Україні. Розкрито проблеми удосконалення механізму формування місцевих бюджетів. Обґрунтовані напрями вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сутність фінансового забезпечення місцевого самоврядування

В бюджетній системі кожної країни найбільш чисельною ланкою є місцеві бюджети. Згідно Бюджетного кодексу до них належать: бюджет АРК, обласні, районі бюджети та бюджети місцевого самоврядування. В них зосереджується майже 35% бюджетних ресурсів.

Місцеві бюджети виконують особливу роль в кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Крім того місцеві бюджети є одним з важелів за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики. Закономірно, що проблеми виконання місцевих бюджетів, правильність розрахунків дохідної та видаткової частин, досягнення збалансованості набувають в сучасних умовах особливої актуальності.

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна - податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті [62]. Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податки. Суть податків криється насамперед у примусовому відчужуванні державою частини знову створюваної вартості .

Проблема формування доходної бази місцевих бюджетів останніми роками перебуває в центрі уваги науковців, працівників органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та фінансових органів. Але на сьогодні спроби їх реформування в Україні не привели до створення зваженої системи розподілу повноважень між органами державної та місцевої влади. Не було розроблено адекватного механізму формування місцевих бюджетів і вирівнювання їх фінансових можливостей навіть із прийняттям Бюджетного кодексу України 27 липня 2001 р. В економічній літературі немає науково обґрунтованих положень формування доходної бази місцевого бюджету, яка відповідала б фінансовим вимогам покладених на місцеві органи влади повноваженням. Місцевий бюджет повинен бути потужним інструментом пристосування поточного рівня економічного та соціального розвитку країни до пріоритетів розвитку суспільства. В ідеальному випадку, він має бути складений як засіб збереження балансу інтересів між перспективами економічного росту та потребами соціального розвитку.

Бюджет складається із загального та спеціального фондів.

Загальний фонд бюджету включає:

- 1) усі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;
- 2) усі видатки бюджету за рахунок загальних надходжень бюджету;
- 3) різницю між доходами і видатками загального фонду бюджету.

Надходження від здійснених запозичень, видатки на обслуговування боргу, забезпечення виконання гарантій і забезпечення інших боргових зобов'язань включаються тільки до загального фонду бюджету, якщо законодавством не передбачено інше.

Спеціальний фонд бюджету включає:

- 1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;
- 2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету;

3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету.

На відповідний бюджетний період склад спеціального фонду бюджету визначається Законом України про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет.

Підставою для рішення відповідної ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути лише закон України.

Передача коштів між загальним та спеціальними фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень.

Платежі за рахунок спеціального фонду здійснюються в межах коштів, що надійшли до фонду на відповідну мету.

У статті 2.19 Бюджетного кодексу України визначення доходів місцевого бюджету дано як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (трансферти, дарунки, гранти), а кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування за статтю 2.23 визначається як податки і збори (обов'язкові платежі), закріплені на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Згідно Бюджетного кодексу України, доходи місцевого бюджету класифікуються за такими розділами:

1) податкові надходження - тобто прибутковий податок з громадян у частині, визначеній статтю 65 цього Кодексу; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад; плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад; надходження

адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам;

2) неподаткові надходження, тобто доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій та інші неподаткові надходження;

3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти, тобто кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі .

Перелік податків, що закріплюються за бюджетами органів місцевого самоврядування, повинен складатися з тих, об'єми надходжень від яких від результатів діяльності конкретної території, а також тих, які можуть сформувати їх стабільну доходну базу .

Головне завдання в цій сфері - зробити процес міжтериторіального фінансового вирівнювання викритим, який піддається контролю, відмовитись від практики встановлення нормативів відрахувань від регулюючих доходів у нижчестоячі бюджети на основі суб'єктивних домовленостей між зацікавленими сторонами.

Отже, можна вже назвати позитивне у проведенні міжбюджетної реформи застосування формулярного підходу при визначенні розміру надання трансфертів бюджетам місцевого самоврядування. Іншими словами, області було усунуто від звичного мануального розподілу бюджетних потоків згідно власних смаків та уподобань. З ухваленням Бюджетного кодексу становище кардинально змінилося. Власні доходи місцевих бюджетів не беруться до розрахунку трансфертів, а також відрахувань від загальнодержавних податків.

Джерелами формування доходів виступають: створений НД; частина фінансового відшкодування централізованої частини амортизаційних

відрахувань; національне багатство - ми повинні визначити ту частину, яка використовується для формування доходів бюджету. Національне багатство відображає запас накопичених матеріальних цінностей і розвіданих природних ресурсів. Джерела формування доходів бюджету поділяються на внутрішні і зовнішні. Система доходів бюджету України відображає практично всі методи їх формування.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій; інші неподаткові надходження.

Доходи від операцій з капіталом включають надходження від продажу основних засобів, державних запасів товарів, землі і нематеріальних активів.

Трансферти - це безоплатні та безповоротні грошові ресурси, одержані від інших органів державної влади, місцевого самоврядування або міжнародних організацій.

1.2. Досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

Сучасна інтеграція України до ЄС вимагає глибокого вивчення законодавства європейських та інших країн світу. В цьому корисним буде досвід інших держав у частині регулювання тих чи інших відносин. Будь-яка демократична держава намагається забезпечити належний рівень функціонування місцевого самоврядування. Важливим у цьому аспекті є питання стану фінансових та економічних засад місцевого самоврядування, яке зачіпає, передусім, інтереси населення відповідної країни. Йдеться, щонайперше, про місцеві бюджети, з яких фінансуються майже всі місцеві видатки.

Бюджетна система ґрунтується на економічних і юридичних нормах та організаційно залежить від форми державного устрою. Так, для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Російська Федерація, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети), а бюджетна система в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія) представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети). У федеративних державах види місцевих бюджетів визначені зазвичай федеральним законодавством та законодавством окремих суб'єктів федерації, в унітарних же чітко визначаються на загальнодержавному рівні. Існують країни, місцеві бюджети яких мають свої особливості. Так, у Іспанії до місцевих бюджетів включено також бюджети сумісних підприємств (так званих торговельних товариств), створених за участю держави. Для країн із високим ступенем розбіжності бюджетної забезпеченості характерним є доволі високий рівень централізації бюджетної системи. Проте в більшості країн світу бюджетні системи належать до децентралізованих, тобто місцеві бюджети становлять окрему ланку бюджетної системи та не включені до державного бюджету чи місцевих (регіональних) бюджетів вищих рівнів. Отже, центральною ланкою фінансів органів місцевого самоврядування є місцеві бюджети, які формуються на території адміністративних одиниць, що зазвичай мають виборні (представницькі) органи управління. Формування кожного місцевого бюджету зумовлене необхідністю фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Ці повноваження, своєю чергою, пов'язані із розв'язанням питань місцевого значення.

У окремих країнах доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, позики (кредити). Одним із найважливіших джерел доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків коливається

досить широко. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У Бельгії, Франції, Німеччині, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. В Данії і Франції ця стаття доходів перевищує 40%.

Практика справляння місцевих податків і зборів в Україні свідчить про збільшення протягом останніх років надходжень від цих платежів. Так, станом на 2010 рік у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) 97,1 % належить податковим надходженням. Їхній обсяг склав 65,7 млрд. грн., що на 14,0 % більше, ніж аналогічний показник 2009 року (у 2009 році відмічалось зменшення на 0,2 %). Від місцевих податків і зборів у 2010 році отримано 819,4 млн. грн., що практично відповідає обсягам двох попередніх років. Проте, їхня частка у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів протягом 2006-2010 років продовжила спадну тенденцію і склала лише 1,3 %. Отже, роль місцевих податкових платежів у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є незначною, а тому вітчизняна податкова система потребує подальшого реформування, розпочатого Податковим кодексом України. Система місцевого оподаткування в країнах вельми різноманітна. В Японії вона налічує близько 30 видів місцевих податків, в Італії – більше 30, у Франції – більше 50, в Бельгії – майже 100, а у Великобританії їх тільки 2.

Важливі питання удосконалення використання бюджетних коштів пов'язані із розмежуванням їх між державним та місцевими рівнями управління. Порівняти пропорції розмежування функцій між рівнями фінансової системи у різних країнах дає змогу показник централізації, який характеризує частку видатків центрального уряду в повному обсязі витрат бюджетної системи. Розвинуті держави мають різні моделі централізації фінансової системи. В унітарних державах загалом спостерігається дещо вищий рівень централізації, а у федеративних, де фінансова система є трирівневою, дещо менший. Так, у США цей показник становить 57%, у Франції - 71%, у Канаді - 40%. В Україні показник централізації коливається на рівні 65-70%.

Аналізуючи формування фінансової політики сталого розвитку місцевих бюджетів розвинутих держав світу, можна зробити висновок про посилення їх соціальної спрямованості. Саме на задоволення соціальних потреб людини була спрямована фінансова політика таких держав, як США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція. Найвищий рівень забезпечення соціальних потреб населення за рахунок бюджетного фінансування характерний для скандинавських країн, зокрема Швеції. У видатках місцевих бюджетів значну частину складають асигнування на соціально-культурні об'єкти. Це, насамперед, витрати на початкові і середні школи. У Німеччині ці витрати становлять 25% видатків місцевих бюджетів, у Японії і Франції - більше 33%, а у бюджетах Великобританії і США – понад 40%. У ряді країн (Німеччині, США) за рахунок територіальних бюджетів покриваються витрати на вищі навчальні заклади. За рахунок місцевих бюджетів фінансується й охорона здоров'я. У Норвегії, Швеції, Фінляндії ці витрати становлять більше 50% бюджетних видатків.

На відміну від розвинутих країн світу, Україна залишається державою, в якій зберігаються екстенсивні методи розвитку економіки, що неминуче призводить до нераціонального і неефективного використання коштів місцевих бюджетів. З метою удосконалення використання коштів місцевих бюджетів в Україні особливу увагу слід приділити розгляду Європейського законодавства. Запровадження європейських стандартів у галузі місцевих фінансів передбачає приведення у відповідність з рекомендаціями Ради Європи національного законодавства. Зокрема це стосується Рекомендації «Про фінансове й бюджетне управління на місцевому й регіональному рівнях», якою передбачається введення та оприлюднення показників ефективності фінансового управління в галузі видатків на надання місцевих суспільних послуг, обмеження місцевого боргу, встановлення персональної відповідальності службовців органів місцевого самоврядування за об'єктивність та достовірність показників у фінансовій та бюджетній сфері, запровадження процедури незалежного аудиту в органах місцевого самоврядування тощо.

Отже, міжнародний досвід свідчить про те, що здатність органів місцевого управління надавати високоякісні соціальні послуги, поліпшувати умови життя своїх громадян, вдосконалювати інфраструктуру та залучати необхідні ресурси, які б відповідали їх потребам, базується на таких постулатах: раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних; “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об'єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей; стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук ресурсів, необхідних для послідовного досягнення цілей розвитку.

Досліджуючи зарубіжні країни, стало зрозумілим, що надання органам місцевого управління відповідальності за збільшення своїх власних доходів є тривалим і складним процесом. Що стосується України, то через фактичну централізацію дохідної бази та слабкі фінансові й адміністративні можливості нереалістичним буде сказати, що цей процес можна швидко здійснити. Однак, якщо уряд має серйозні наміри поліпшити надання послуг через реальну децентралізацію, то необхідно для цього визнати зв'язок між послугами, що надаються на місцевому рівні, та коштами, необхідними для надання таких послуг.

В бюджетній системі кожної країни найбільш чисельною ланкою є місцеві бюджети. Згідно Бюджетного кодексу до них належать: бюджет АРК, обласні, районі бюджети та бюджети місцевого самоврядування. В них зосереджується майже 35% бюджетних ресурсів.

Крім того місцеві бюджети є одним з важелів за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової

політики. Закономірно, що проблеми виконання місцевих бюджетів, правильність розрахунків дохідної та видаткової частин, досягнення збалансованості набувають в сучасних умовах особливої актуальності.

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна - податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті. Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податки. Суть податків криється насамперед у примусовому відчужуванні державою частини знову створюваної вартості.

Саме місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належать особливе місце в бюджетній системі нашої держави. У них зосереджено понад 80% усіх фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування. Будучи частиною бюджетних відносин, місцеві бюджети як категорія мають ті самі ознаки, які притаманні фінансам в цілому, але у той же час мають свої особливості, які відрізняють їх від інших сфер та ланок фінансових відносин. До числа таких особливостей варто віднести те, що: бюджет являє собою економічну форму перерозподільчих відносин, пов'язаних з відокремленням частини ВВП, що перебуває у розпорядженні держави, та її використанням для суспільних потреб; за допомогою бюджету здійснюється перерозподіл ВВП між найважливішими сферами суспільного виробництва (промисловістю, сільським господарством, транспортом і т.д.) в межах галузей народного господарства, між сферами суспільної діяльності (виробничою і невиробничою сферами економіки), регіонами країни та територіями ефективним напрямом забезпечення збалансованості бюджетної системи в Україні має стати перетворення місцевих бюджетів у дієвий інструмент соціально-економічного розвитку регіонів. Слід відмітити, що від ефективності регіональної політики прямо пропорційно залежить обсяг бюджетного фінансування регіональних потреб, отже, і життєвий рівень населення регіону. Сучасний соціально-

економічний розвиток регіонів України характеризується зрушеннями у структурних реформах бюджетної системи, спрямованими на підвищення ролі місцевого самоврядування. Жодна країна світу не може претендувати на повноцінний розвиток, якщо життєвий рівень населення буде підтримуватись лише завдяки зусиллям представників державної виконавчої влади.

Бюджетна система ґрунтується на економічних і юридичних нормах та організаційно залежить від форми державного устрою. Так, для федеративних країн (наприклад США, Німеччина, Російська Федерація, Канада, Швейцарія) характерною є трирівнева бюджетна система (федеральний (центральный) бюджет, бюджети суб'єктів федерації (бюджети штатів, регіональні бюджети тощо), місцеві бюджети), а бюджетна система в унітарних країнах (наприклад Італія, Франція, Україна, Японія) представлена двома рівнями бюджетів (державний і місцеві бюджети). У федеративних державах види місцевих бюджетів визначені зазвичай федеральним законодавством та законодавством окремих суб'єктів федерації, в унітарних же чітко визначаються на загальнодержавному рівні. міжнародний досвід свідчить про те, що здатність органів місцевого управління надавати високоякісні соціальні послуги, поліпшувати умови життя своїх громадян, вдосконалювати інфраструктуру та залучати необхідні ресурси, які б відповідали їх потребам, базується на таких постулатах: раціональному розподілі видаткових зобов'язань між різними рівнями влади, сильній і надійній базі доходів зі значною часткою власних; “оптимальному” розмірі територіальної громади базового рівня, та раціональному вирішенні питання укрупнення чи об'єднання громад задля досягнення їхніх спільних цілей; стратегії розвитку, що базується на ініціативі знизу, передбачає, власне, виокремлення громадою потреб і пріоритетів та мобілізує громаду на пошук ресурсів, необхідних для послідовного досягнення цілей розвитку.

РОЗДІЛ 2.

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз та оцінка дохідної частини місцевих бюджетів

Місцеві бюджети виконують особливу роль у кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тобто здійснюються всі ті витрати, які зачіпають інтереси широких верств населення.

Крім того бюджети є одним з важелів, за допомогою якого проводиться перерозподіл валового внутрішнього продукту, в першу чергу, серед окремих соціальних груп населення та територій. І тому, наскільки раціонально побудована система місцевих бюджетів, залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійснення фінансової політики.

Нинішній стан економіки України характеризується поступовим збільшенням диференціації рівнів економічного і соціального розвитку регіонів та обсягів податкових і неподаткових доходів, які надходять до бюджетів. Найбільше значення у формуванні доходів місцевих бюджетів мають податкові надходження і, перш, за все податок на прибуток підприємств, які належать до комунальної форми власності, прибутковий податок з громадян, платежі за користування природними ресурсами (плата за воду, плата за землю, лісовий доход) [48].

Не зважаючи на досить значний перелік місцевих податків та зборів, вони не відіграють значної фіскальної ролі у формуванні місцевих бюджетів. Як правило їх питома вага складає лише 3-5% сукупних доходів місцевих бюджетів України. Для бюджетів більшості областей країни характерною є висока питома вага в доходах бюджетних трансфертів.

З року в рік місцеві бюджети набувають дедалі більшої ваги як за обсягом фінансових ресурсів держави, так і щодо розв'язання соціально-економічних проблем регіонів де проживає переважна частина населення України.

Значна залежність місцевих бюджетів від державного бюджету свідчить про недосконалість розподілу доходно-видаткових повноважень між рівнями управління і системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощуванням доходної частини місцевих бюджетів через слабку економічну розвиненість окремих територій.

Якщо проаналізувати перші результати бюджетної децентралізації на місцевому рівні, то сільських рад можуть забезпечити себе самостійно. Але це не повинно стати причиною відмови від об'єднання територіальних громад. Оскільки об'єднані громади, бюджети яких будуть прирівняні до бюджетів міст обласного значення і районів, і, крім зазначених податків, одержуватимуть ще й 60% податку з доходів фізичних осіб та інші доходи. Крім того, об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, а головне – значно покращить якість надання адміністративних та соціальних послуг населенню.

Не зважаючи на пріоритети бюджетної політики щодо зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування спостерігається зменшення частка доходів місцевих бюджетів та зростання видатків у зведеному бюджеті. В середньому частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті за 1992-2017 роки становила 30,24 %, у тому числі за 1992-1996 роки – 41,58 %, за 1997-2001 роки 38,06 %, за 2002-2006 роки – 26,41 %, за 2007-2011 роки – 24,94 %, за 2012-2017 роки – 21,90 %. Відповідний показник видатків в середньому за зазначений період становив 40,54 %, у тому числі за 1992-1996 роки – 36,25 %, за 1997-2001 роки 41,80 %, за 2002-2006 роки – 39,66 %, за 2007-2011 роки – 41,29 %, за 2012-2017 роки – 43,16 % (рис.2.1.1.).

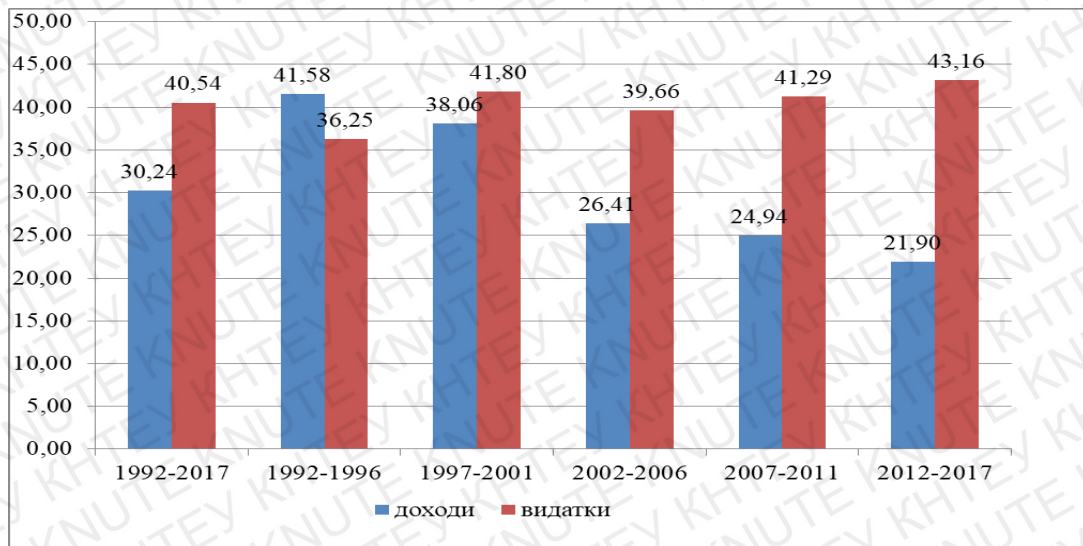

Рис. 2.1.1. Частка доходів та видатків місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України, %

Частка доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів у валовому внутрішньому продукті в середньому за 1992-2017 роки становила 14,75 %.

Відповідний показник видатків в середньому за зазначений період становив 14,41 %, у тому числі за 1992-1996 роки – 15,93 %, за 1997-2001 роки 13,21 %, за 2002-2006 роки – 12,54 %, за 2007-2011 роки – 14,56 %, за 2012-2017 роки 15,55 % (рис. 2.1.2.).

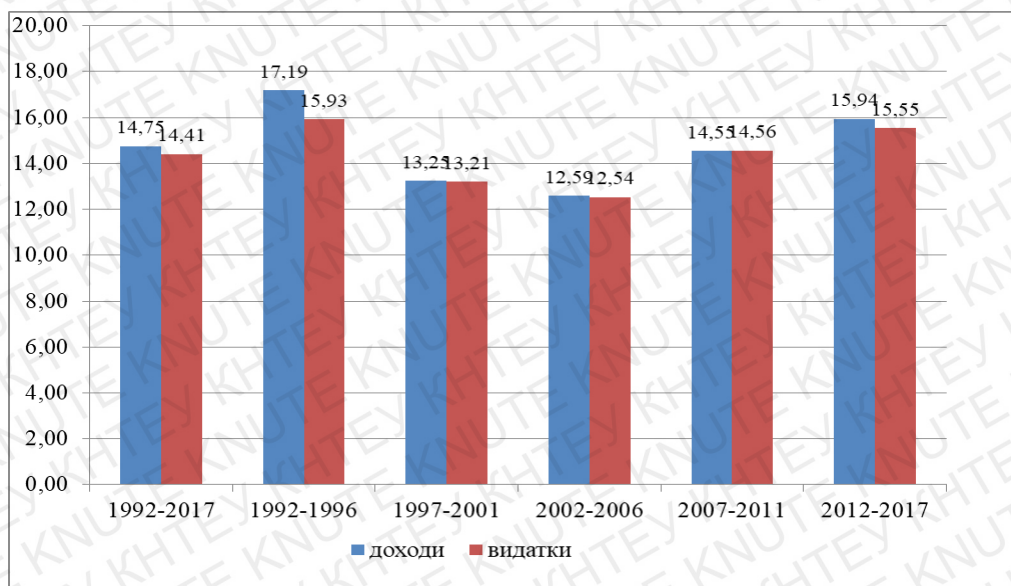

Рис. 2.1.2. Частка доходів та видатків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті, %

Важливо відмітити, що яскраво вираженою у 90-х роках була тенденція щодо зміни складу та нормативів розподілу регулюючих податків і зборів що вплинуло на зменшення їхньої частки у дохідній частині місцевих бюджетів.

Зокрема, з 1992 до 1996 року основним з регулюючих надходжень місцевих бюджетів був податок на додану вартість. В 1992, 1993, 1995 та 1996 роках даний податок розподілявся за індивідуальними нормативами між місцевими бюджетами. В 1994 році для всіх адміністративно-територіальних одиниць, окрім Автономної Республіки Крим, застосовувався єдиний норматив у розмірі 20 %. Починаючи з 1997 року надходження від податку на додану вартість спрямовуються виключно до державного бюджету.

На думку деяких експертів децентралізація бюджетного процесу (зокрема, через вилучення у обласних державних адміністрацій повноважень щодо розробки бюджетів областей, передача окремих установ соціально-культурної сфери на фінансування з місцевих бюджетів, а також впровадження нової системи вирівнювання) у вітчизняних умовах може призвести до розбалансування всієї системи бюджетоутворення в Україні, оскільки залишається високо імовірним закладання в місцеві бюджети заздалегідь нереальних витрат [\[11\]](#).

В результаті зміни системи вирівнювання змінено механізм фінансування делегованих повноважень установ охорони здоров'я та освіти. В умовах попередньої системи вирівнювання, видатки на фінансування комунальних установ охорони здоров'я та освіти були віднесені до видатків, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетного трансферту місцевим бюджетам з державного бюджету (1-й кошик), оскільки ці повноваження є делегованими державою. На даний час фінансовий ресурс на зазначені видатки передбачається у вигляді галузевих субвенцій, які мають чітко зазначену ціль: медична, освітянська, на підготовку кадрів, що забезпечує виключення випадків перерозподілу зазначених коштів на інші видатки. Таким чином, місцеві органи отримали конкретні цільові кошти, які не можуть змінювати, тоді як попередня система вирівнювання дозволяла такий перерозподіл.

Разом з тим, механізм розрахунків обсягу коштів на зазначені цілі залишився таким, як і раніше, тобто проводиться за тими ж формулами, в яких нормативи бюджетної забезпеченості визначаються виходячи з фінансових можливостей державного бюджету, а не за галузевими соціальними стандартами, яких до цього часу державою не розроблено. Таким чином, Міністерство фінансів України визначає обсяг видатків з державного бюджету на виконання делегованих повноважень, а органи місцевого самоврядування не можуть впливати на обсяг виділених державою коштів.

Слід зазначити, що органи місцевого самоврядування мають право за рахунок власних коштів збільшувати видатки на фінансування соціальної сфери за наявності ресурсу, якого може не вистачати. Зазначену проблему може вирішити тільки запровадження в галузі освіти – соціальних стандартів, а в галузі охорони здоров'я – страхової медицини.

Централізованим залишається також контроль з боку держави за рухом коштів місцевих органів, які знаходяться на рахунках в Держказначействі. Так, операції щодо виконання платіжних доручень будуть виконуватись протягом п'яти операційних днів тільки за умови виконання доходів зведеного бюджету України, тобто при всій самостійності для місцевих бюджетів продовжує мати місце ризик неможливості використання власних надходжень.

Частиною 5 статті 43 та частиною 2 статті 73 Бюджетного кодексу України пропонується у випадку розміщення коштів бюджету розвитку місцевого бюджету та власних надходжень бюджетних установ на депозитах або на рахунках в інших банках, не надавати бюджетам короткотермінові позички на покриття тимчасових касових розривів. Отримання короткотермінових позичок передбачається в діючих умовах, коли строки платежів податків до місцевих бюджетів згідно з Податковим кодексом України не збігаються з строками основних виплат з місцевих бюджетів, зокрема строків виплати заробітної плати, питома вага якої сягає 80-85% усіх видатків бюджету, і виникає касовий розрив виконання бюджетів. У цьому випадку

місцевий бюджет отримував короткотермінову позичку з органу державного казначейства у межах 1/12 річної суми доходів загального фонду.

На сучасному етапі становлення економіки зроблено значний крок вперед в проведенні реформи міжбюджетних відносин, прийняті відповідні зміни до законодавства, змінено механізми бюджетного фінансування та вирівнювання. За результатами дослідження встановлено, що місцеві ради та громади виявилися не готовими до змін, особливо це стосується процесу об'єднання громад та встановлення ставок податків і розподілу коштів в умовах нової системи вирівнювання.

Проведено аналіз сучасного стану формування бюджету Вільнянського району в умовах децентралізації фінансових ресурсів та відповідність внесеним змінам до бюджетного та податкового законодавства, спрямованого на збільшення доходів місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що за умови вирішення законодавчих, організаційних та соціальних проблем місцеві бюджети, у майбутньому зможуть мати достатній обсяг коштів на виконання делегованих повноважень, а громадяни України отримають нарешті підвищення якості надання медичних, освітніх, соціальних та інших послуг.

Це пов'язано з тим, що за порівняно постійних обсягів власних надходжень місцевих бюджетів весь час є потреба в підвищенні оплати праці працівників бюджетної сфери, що враховується Міністерством фінансів України при визначенні дотацій на вирівнювання місцевих бюджетів.

Значна кількість місцевих бюджетів в Україні, а також тенденції зростання обсягів та зміни структури місцевих фінансів вимагають перегляду підходів до організації державного фінансового контролю виконання.

Роль доходів місцевих бюджетів до певної міри визначається величиною валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через них. Слід зазначити, що доходи місцевих бюджетів як частка ВВП мають тенденцію до зменшення питомої ваги у ВВП. Цей процес відбувається внаслідок стабілізації переліку доходних джерел, що в основному складаються із прямих податків, а

також зростання реального та номінального ВВП значно швидкими темпами, ніж зростання доходів місцевих бюджетів.

Збільшення доходів місцевих бюджетів дає можливість органам влади спрямовувати бюджетні кошти на розвиток певних галузей економіки, які потребують фінансової підтримки з боку держави, на підтримку соціального захисту населення.

Отже, згідно з наведеними даними можна зробити висновок, що доходи місцевих бюджетів поступово збільшуються, що є важливим для економіки України, але залишаються вкрай актуальними проблеми удосконалення системи організації міжбюджетних відносин у країні, зокрема в частині формування фінансових ресурсів регіонів. Для вирішення економічних питань необхідні подальші перетворення, а саме реформування місцевих бюджетів, зокрема їхньої дохідної частини.

2.2. Аналіз та оцінка видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів — це економічні відносини, які виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.

Місцеві видатки класифікують за різними ознаками:

- Економічна класифікація видатків деталізує використання коштів за їх предметними ознаками (заробітна плата, нарахування, всі види господарської діяльності, виплати населенню (трансферти) та інші категорії). Такий розподіл дає можливість виокремити захищені статті бюджету та забезпечує єдиний підхід до всіх отримувачів з позиції виконання бюджету.

За економічною класифікацією видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки - це видатки з бюджетів на фінансування мережі закладів, установ, підприємств, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів із соціального захисту

населення, фінансування бюджетних програм, тощо. Капітальні видатки - це видатки бюджетів на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансування капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення, структурної перебудови як комунального, так і народного господарства. Сюди відносяться також субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

- Функціональна класифікація дає змогу відстежувати й аналізувати динаміку зміни державних видатків різного функціонального призначення та прогнозувати наступні видатки. Вона має такі рівні деталізації: розділи, в яких визначаються видатки бюджетів на здійснення відповідно загальних функцій держави, АРК, органів місцевого самоврядування; підрозділи та групи, в яких конкретизується спрямування бюджетних коштів на здійснення відповідно функцій держави, АРК або органів місцевого самоврядування. Запровадження функціональної класифікації видатків бюджету здійснено з метою приведення її у відповідність з міжнародними стандартами.

За програмно-цільовою класифікацією видатки бюджетів поділяються за відповідними бюджетними програмами, що дає можливість посилити фінансовий контроль за цільовим використанням коштів бюджету;

Згідно з Бюджетним кодексом [13] передбачено критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами:

- перша група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів. Видатки першої групи здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст;

- друга група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України. Видатки другої групи здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів;

- третя група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Видатки третьої групи здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

У розрізі зведеного бюджету видатки місцевих бюджетів поділяють на:

- видатки загального фонду - на утримання державного управління, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, видатки на місцеву пожежну охорону, позашкільну освіту, місцеві програми з розвитку фізичної культури та спорту, інші програми, затверджені відповідними радами [9].

- видатки спеціального фонду - це витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, програми природоохоронних заходів місцевого значення, які фінансуються за рахунок фонду охорони навколишнього середовища та інші програми затверджені відповідними радами.

Основна частина видатків місцевих бюджетів в Україні традиційно спрямовується на соціально-культурну сферу – освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Проте зазначених коштів недостатньо для розвитку та утримання бюджетних установ.

В середньому за 2002-2017 роки частка видатків на освіту у видатковій частині місцевих бюджетів складає – 29,71 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 28,25 %, за 2007-2011 роки – 30,41 %, за 2012-2017 роки – 30,34%; відповідний показник на охорону здоров'я за 2002-2017 роки – 20,75 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 21,62 %, за 2007-2011 роки – 20,69 %, за 2012-2017 роки – 20,08 %; відповідний показник на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2002-2017 роки складає 21,56 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 17,19 %, за

2007-2011 роки – 20,10 %, за 2012-2017 роки – 26,41 %; відповідний показник на загальнодержавні функції за 2002-2017 роки складає 5,90 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 6,68 %, за 2007-2011 роки – 6,31 %, за 2012-2017 роки – 4,92 %; відповідний показник на громадський порядок, безпеку та судову владу за 2002-2017 роки складає 0,32 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 0,46 %, за 2007-2011 роки – 0,42 %, за 2012-2017 роки – 0,10 %; відповідний показник на економічну діяльність за 2002-2017 роки складає 7,63 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 8,80 %, за 2007-2011 роки – 7,17 %, за 2012-2017 роки – 7,04 %; відповідний показник на охорону навколишнього природного середовища за 2002-2017 роки складає 0,48 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 0,53 %, за 2007-2011 роки – 0,43 %, за 2012-2017 роки – 0,48 %; відповідний показник на житлово-комунальне господарство за 2002-2017 роки складає 5,88 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 6,81%, за 2007-2011 роки – 4,77 %, за 2012-2017 роки – 6,04 %; відповідний показник на духовний та фізичний розвиток за 2002-2017 роки складає – 3,77 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 3,98 %, за 2007-2011 роки – 3,74 %, за 2012-2017 роки – 3,61%.

В середньому за 2002-2017 роки капітальні видатки місцевих бюджетів складають – 20,75 млрд.грн., у тому числі за 2002-2006 роки – 7,58 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 18,12 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 33,91 млрд.грн. Частка капітальних видатків місцевих бюджетів у загальному обсязі в середньому за 2002-2017 роки складає – 12,85 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 15,55 %, за 2007-2011 роки – 13,29 %, за 2012-2017 роки – 10,23 % (табл.2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Структура видатків місцевих бюджетів за економічною класифікацією

	Всього видатків	Поточні видатки		Капітальні видатки	
		млрд.грн.	%	млрд.грн.	%
2002	27,7	25,0	90,25	2,7	9,75
2003	33,8	28,8	85,21	5,0	14,79
2004	40,4	32,8	81,19	7,6	18,81
2005	53,5	45,2	84,49	8,3	15,51
2006	75,8	61,5	81,13	14,3	18,87

2007	104,9	82,4	78,55	22,5	21,45
2008	139,1	113,1	81,31	26,0	18,69
2009	136,2	124,8	91,63	11,4	8,37
2010	159,8	146,5	91,68	13,3	8,32
2011	181,0	163,6	90,39	17,4	9,61
2012	222,6	206,4	92,72	16,2	7,28
2013	219,8	205,6	93,54	14,2	6,46
2014	225,6	211,7	93,84	13,9	6,16
2015	280,1	247,9	88,50	32,2	11,50
2016	350,5	297,9	84,99	52,7	17,69
2017	496,1	421,7	85,00	74,3	14,98

Отже, видатки місцевих бюджетів - це економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням коштів основного централізованого фонду держави, що перебувають у розпорядженні органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування.

Проаналізувавши напрями витрачання бюджетних коштів, можна чітко стверджувати, що пріоритетним напрямом у сфері видатків місцевих бюджетів є соціальний. Саме видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я становлять найбільшу частку особливо в бюджетах найвищих рівнів, де відбувається безпосереднє надання послуг громадянам. Як негативний аспект можна відзначити досить значну частку видатків на управління. В цьому напрямку потрібно проводити зміни у структурі його апарату, які дали б можливість скорочення витрат на персонал та спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури та місцевий економічний розвиток.

Місцеві бюджети виконують особливу роль у кожній унітарній країні тому, що вони є фінансовою основою місцевого самоврядування. За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тобто здійснюються всі ті витрати, які зачіпають інтереси широких верств населення.

У нашій країні кількість місцевих бюджетів чи не найбільша в Європі близько 12052 місцевих бюджетів, 27 із яких - обласні та бюджети міст Києва і

Севастополя, 179 - бюджети міст обласного й республіканського значення, 91 - бюджети районів у містах, 496 - районні бюджети, 268 - бюджети міські, міст районного значення, 804 - бюджети селищних рад, 10187 - бюджети сільських рад.

Основу доходів місцевих бюджетів становить податок з доходів фізичних осіб. За наведений період зменшилась питома вага закріплених за місцевими бюджетами доходів у їх загальному обсязі - з 43,1% до 35,0%, а також питома вага власних доходів місцевих бюджетів. Водночас зросла питома вага міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів

Частка капітальних видатків місцевих бюджетів у загальному обсязі в середньому за 2001-2017 роки складає 12,97 % тоді як відповідний показник поточних видатків склав 87,03 %. З метою використання капітальних видатків місцевих бюджетів, як інструменту забезпечення росту приватних інвестицій, економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць необхідно вдосконалити механізм їх фінансування. Підвищення ефективності фінансування капітальних видатків місцевих бюджетів має ґрунтуватися на визначенні необхідних обсягів капітальних видатків на місцевому рівні, розробці системи заходів щодо підвищення ефективності механізму бюджетного фінансування. Важливим завданням є посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів шляхом збільшення частки капітальних видатків у загальній структурі з метою підвищення рівня фінансового забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: капітальних вкладень, структурної перебудови економіки.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Шляхи удосконалення механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування

В умовах ринкової трансформації економіки України особливої актуальності набувають питання формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання. Діюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що, у свою чергу, є негативним фактором демократичних перетворень у державі. У зв'язку з цим постає потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад доходів місцевих бюджетів та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності та зміцнення.

У зв'язку з дефіцитом коштів місцевих бюджетів в занепаді знаходиться господарство, соціально-культурна сфера, погіршується стан доріг різного призначення та інших комунікацій місцевої інфраструктури. Недостатність дослідження та важливість проблеми забезпеченості дохідної бази місцевих бюджетів посилюють її актуальність в сучасних умовах. В Україні одночасно використовуються різноманітні форми наповнення місцевих бюджетів шляхом розподілу загальнодержавних фінансових ресурсів: постійна нормативна основа поділу загальнодержавних податків і зборів між бюджетами; система трансфертів, що вирівнюють; право місцевих органів влади самостійно встановлювати місцеві податки і збори. Обсяги коштів, які спрямовуються до Державного бюджету України, сягають 71,5 % зведеного бюджету, та лише 28,5 % припадає на близько 12 тисяч місцевих бюджетів, що свідчить про мізерність дохідної бази адміністративно – територіальних

формувань, відсутність реальних механізмів забезпечення зростання фінансової незалежності регіонів та розвитку демократії [7].

На сьогоднішній день гостро постає питання децентралізації бюджетної системи України, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. Доречним є підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів. Активізація роботи органів місцевого самоврядування направлена на підвищення ефективності використання бюджетних коштів буде дійсно проведена після впровадження механізму моніторингу й оцінки ефективності здійснення органами місцевого самоврядування їх повноважень. Забезпечення прозорості процесу формування і виконання місцевих бюджетів. Сприяти активізації роботи. Таким чином, гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і жоден із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Для удосконалення формування доходів місцевих бюджетів необхідно врахувати всі економічні дослідження місцевих бюджетів їх роль в економічних та соціальних процесах розвитку регіонів, необхідно також врахувати міжнародний досвід у вирішенні питання місцевих бюджетів [22].

Після набрання Бюджетним кодексом України чинності у системі формування місцевих бюджетів, унаслідок обмеження податкових повноважень органів місцевого самоврядування і збільшення частки трансфертів у доходах

місцевих бюджетів, пріоритет надано вирівнюванню середньодушових витрат місцевих бюджетів

В Україні понад 90 % усіх бюджетів дотаційні й лише 8 % - це бюджети, які є донорами в умовах чинної системи бюджетного регулювання. За відсутності в достатньому обсязі власних доходів видатки місцевих бюджетів забезпечуються за рахунок надання трансфертів із державного бюджету, які відіграють важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів та частки ВВП, яка перерозподіляється через систему трансфертів. Питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів має сталу тенденцію до зростання.

Практика надання місцевим бюджетам власних доходів у обсязі, не достатньому для фінансування видатків, успадкована ще з часів соціалізму, коли вважалось, що обмежений обсяг власних доходів місцевих бюджетів спонукатиме місцеві органи влади до їх збільшення та пошуку додаткових джерел фінансування.

Але реалізація конституційних гарантій самостійності органів місцевого самоврядування залежить саме від законодавчого закріплення достатніх та стабільних власних джерел доходів місцевих бюджетів, оскільки тільки стосовно власних доходів органи місцевого самоврядування мають реальні повноваження щодо їх запровадження та збирання. Це дасть змогу значно скоротити кількість дотаційних місцевих бюджетів за рахунок підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування в розвитку власного податкового потенціалу на території відповідних регіонів.

З метою надання місцевим бюджетам достатніх податкових надходжень, що більше відповідатимуть обсягу покладених на них функцій, варто розглянути можливість передачі в розпорядження місцевих органів влади частини надходжень від загальнодержавних податків та зборів, рівень мобілізації яких залежить від податкових зусиль місцевих органів влади (ПДВ і податок на прибуток державних підприємств). Доцільність цієї пропозиції підтверджується й міжнародним досвідом [31].

Доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка Слухай С.В. та заступник начальника відділу фінансів у галузях економіки Міністерства фінансів України Гончаренко О.В. вважають, що заміна розщеплених із фіксованими нормативами податків дотаціями вирівнювання та іншими трансфертами є нераціональною, оскільки посилює залежність економічного розвитку регіонів від центральної влади. Треба змістити акценти з вирівнювання умов життя населення різних регіонів шляхом перерозподілу коштів через державний бюджет на механізми, котрі підвищують інтерес регіонів до генерації власних доходів.

Основу власних доходів місцевих бюджетів повинні становити місцеві податки та збори. Принципово важливе значення має закріплення за місцевими бюджетами таких податків, які гарантуватимуть органам місцевого самоврядування стабільні надходження доходів та їх рівномірний горизонтальний розподіл. Тому до місцевих податків можна було б віднести податок на майно; плату за землю; надбавку на податок із доходів фізичних осіб та податки на бізнес (плату за ліцензії і плату за патент). Зазначені податки відповідають критеріям рівня адміністративних видатків, високої прибутковості та стабільності надходжень і можливості індексації податкових надходжень, що має забезпечити достатню фінансову самостійність місцевого самоврядування.

Крім того, Жемеренко Є.В. у своїй праці також запропонував внести такі зміни до законодавства, згідно з якими до місцевих податків були б віднесені плата за землю та податок з доходів фізичних осіб зі встановленням надбавки у межах закону до вже чинної ставки. Як він стверджує, лише шляхом зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування і надання їм досить широких повноважень можна досягти реальної бюджетної самостійності та фінансової децентралізації.

Разом із тим, слід зауважити, що у Бюджетному кодексі України [13] не передбачено методику розрахунку прогнозних розмірів податкових та неподаткових доходів. Тому на практиці кожний фінансовий орган розраховує

майбутні доходи самостійно, за своєю власною методикою. Вищий орган влади має на меті не тільки зменшити дохідну частину свого бюджету, а й завищити дохідну частину залежних від нього нижчестоящих бюджетів, для того щоб віддати менше трансфертів. Виходячи з принципу єдності бюджетної системи України, необхідно розробити єдиний порядок розрахунку прогнозних показників доходів, який би забезпечив реальність проведених розрахунків. А для підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходження доходів до місцевого бюджету, розвитку місцевої економічної бази потрібно виділяти їм кошти пропорційно значенню показника, що відображав би внесок територіальних об'єднань у досягнення встановлених державою цілей. У ролі такого показника повинен використовуватися або обсяг додатково зібраних доходів із територій конкретних територіальних громад, або порівняльні темпи економічного зростання.

Тож, щоб досягти успіхів у збереженні макроекономічної стабільності, підвищити ефективність та якість послуг та забезпечити економічне зростання на засадах соціальної справедливості, необхідно розв'язати проблеми в системі міжбюджетного фінансування. Серед багатьох проблем найважливішими є: недосконалість інституційна та правова база міжбюджетного фінансування; невідповідність між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування (не профінансований мандат); відсутність у місцевих органів влади стимулів до підвищення обсягу своїх надходжень; хаотичний і непередбачуваний розвиток системи міжбюджетного фінансування (в першу чергу це стосується трансфертів).

Також не слід забувати і про можливість інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Це питання вже розглядали такі науковці, як Кириленко О.П., Василенко О.В., Малиняк Б.С. та ін.. Як вони зазначили, загалом у світовій практиці сформувалося три основні моделі податкових систем місцевих органів влади. Перша модель передбачає можливість автоматичного отримання місцевими органами влади фіксованого відсотку (частки) від податку з доходів фізичних осіб по країні, який зараховується до всіх рівнів бюджетів. Така

модель набула поширення в Німеччині, Австрії, Іспанії, Люксембурзі. Друга модель базується на самостійному встановленні органами місцевої влади додаткових місцевих надбавок до ставок податку з доходів фізичних осіб, що надходить до центрального бюджету. Такий механізм застосовується у Бельгії, Канаді, Данії, Норвегії. Особливість третьої моделі полягає у самостійному встановленні органами місцевої влади ставок оподаткування та його бази з податку з доходів фізичних осіб. При цьому «відповідні місцеві податки не враховуються центральним урядом під час визначення прибуткового доходу для податків, які надходять до центрального бюджету». Ця модель застосовується у Швейцарії, провінції Квебек (Канада). Органи місцевої влади в різних країнах, таким чином, мають різні рівні власної компетенції щодо впливу на формування місцевих бюджетів у частині місцевих податків і зборів [36-37].

У плані формування місцевих бюджетів, а в їх складі - інвестиційних бюджетів, інтерес становить досвід Польщі, яка характеризується схожістю з вітчизняною системою територіально-адміністративного устрою. Там, від часу впровадження першої реформи місцевого самоврядування органи місцевого самоврядування швидко перетворилися на найважливішого інвестора в громадський сектор. Інвестиції, які зараз роблять міста, повіти і воєводства, перевищують ті, що фінансуються з державного бюджету.

Характерною рисою бюджетного інвестування у Польщі на рівні місцевого самоврядування є відсутність поділу бюджету на поточний бюджет та бюджет розвитку. В той же час механізм бюджетного інвестування побудований таким чином, що стимулює органи місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази бюджету та активізації інвестиційної діяльності. Основу цього механізму в частині власних доходів становить правило, за яким «суму коштів, яку можна призначити на розвиток, визначає операційний залишок - різниця між доходами й обов'язковими поточними видатками». За рахунок власних коштів місцевого самоврядування покривається більше ніж 40% його інвестиційних видатків.

У частині зовнішніх джерел фінансування інвестицій на рівні самоврядування на увагу заслуговує механізм надання інвестиційних субвенцій з державного бюджету, за рахунок яких покривається близько 15% інвестиційних видатків гмін та більше ніж половина інвестиційних видатків повітів. Головною вимогою в ньому є те, що субвенція може бути надана тільки на реалізацію інвестицій, що відповідають регіональній (воєводській) стратегії розвитку і цілям, зазначеним у регіональному контракті, що укладається між урядом і органом місцевого самоврядування воєводства.

Слід зазначити, що залучення фінансового ресурсу на інвестиційні потреби місцевого самоврядування з фінансового ринку останнім часом набуває все більшої ваги. Вагомі теоретичні та практичні здобутки в зарубіжних країнах досягнуті у сфері муніципальних запозичень. Розвинуті в них фінансовий, а в його складі фондовий ринки зумовлюють значні параметри диверсифікації та ємності ринку муніципальних запозичень як ефективного інструменту перерозподілу грошових ресурсів в інвестиційну сферу на територіальному рівні, дієвого засобу фінансування інвестиційних видатків органів місцевого самоврядування. За показником «відношення обсягу місцевих запозичень до валового внутрішнього продукту», «середнє значення вказаного показника для країн Європейського Союзу перевищує 5% ВВП» . При цьому в Іспанії цей показник становить 9,1%, у Норвегії - 9,7%, Бельгії - 9,8%, а в Німеччині - 26,8%. В Україні ж його значення не перевищує 1%.

Як зазначають О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк, В.І. Кравченко - найпоширенішими за кордоном формами місцевих запозичень є облігаційні позики, кредити фінансово-банківських установ та міжбюджетні позики [36, 41].

Принциповим моментом у системі муніципальних запозичень у світі, передусім в європейських країнах слід вважати той факт, що держава є гарантом зобов'язань органів місцевого самоврядування, завдяки чому можна здійснювати запозичення на вигідніших для них умовах. У цих країнах рейтинг цінних паперів за місцевими запозиченнями наближається до рейтингу

боргових цінних паперів держави. Надаючи гарантії за місцевими позиками, держава здійснює певні заходи для мінімізації ризику. Доцільність запровадження такої схеми в Україні обґрунтована з позицій основних концептуальних засад державної регіональної політики, якими задекларована солідарна участь держави та регіонів у забезпеченні соціально-економічного розвитку останніх. Чинна ж система муніципальних запозичень в Україні, відповідно до вимог законодавства, побудована так, що її функціонування забезпечується у своєрідному автономному режимі на власний повний ризик органів місцевої влади.

Для прикладу, в окремих регіонах Росії набув поширення механізм промислових позик через використання отриманих у результаті муніципальних запозичень коштів на фінансування програм реструктуризації, модернізації виробництва промисловими підприємствами.

А у Великій Британії, Японії, Франції, США та деяких інших країнах набуло поширення проектне фінансування, яке передбачає забезпечення чіткої відповідності позичених коштів напрямам їх вкладання, тобто закріплення їх за конкретним об'єктом. Механізм проектного фінансування передбачає випуск поряд з облігаціями для залучення коштів для виконання інвестиційних проектів ще й дохідних облігацій під конкретні проекти. Останнє активно застосовується у США, де, крім того, додатковим забезпеченням може виступати податок з продажу або податок на паливо у разі недостатності доходів від експлуатації проекту для обслуговування та погашення боргу [25].

Вагому роль в інвестиційній діяльності місцевого самоврядування у зарубіжних країнах відіграє інститут місцевих позабюджетних фондів. Завдяки діяльності таких фондів не лише посилюється, але й суттєво диверсифікується сфера бюджетного інвестування на рівні територіальних громад. У системі місцевих позабюджетних фондів найбільший інтерес становлять гарантійні та страхові фонди. Перші створюються для надання гарантій повернення кредитів, виданих новоствореним фірмам. Створюються вони, як правило, при кредитних установах. Другі - створюються органами місцевого самоврядування для

забезпечення повернення коштів, залучених ними від муніципальних позик. Найчастіше йдеться про запозичення, що не мають забезпечення (застави, поруки тощо).

Що ж стосується України, то запозичення місцевих органів влади в ній здебільшого носять форму випуску облігацій. Проте діюча система не дає змоги в повному обсязі прогнозувати та гарантувати джерела покриття. Для вдосконалення системи місцевих запозичень необхідно вирішити завдання пов'язані зі створенням чіткого, точного і не суперечливого законодавства в даній галузі.

Отже, підсумовуючи все вище зазначене погоджуємося з думкою багатьох авторів, особливо в тому, що в бюджетній системі України необхідно провести фінансову децентралізацію. Адже навіщо керувати державним господарством з одного господарського центру за одним шаблоном, якщо цілі, які поставили, будуть досягнуті швидше та краще, коли місцеві органи теж братимуть участь у господарському житті. Для цього необхідно вдосконалити інституційну та правову базу міжбюджетного фінансування, переглянути методики зарахування деяких видів податків та розробити єдиний порядок розрахунку прогнозних показників доходів, який би забезпечив реальність проведених розрахунків. А зацікавивши органи місцевого самоврядування у збільшенні надходження доходів до місцевих бюджетів, можна буде реалізовувати різні (залежно від специфіки регіону) інвестиційні проекти, що забезпечить економічне зростання як регіонів, так і України в цілому.

3.2. Напрями удосконалення процесу виконання місцевих бюджетів

Виконання бюджетів є центральною стадією бюджетного процесу. Від рівня організації та результативності виконання бюджету залежать якісні показники соціально-економічного розвитку країни, ефективність реалізації стратегічних засад бюджетної політики держави. Метою виконання бюджету

було, є й буде забезпечення держави необхідним обсягом бюджетних ресурсів, потрібним для виконання закріплених за нею в Конституції України функцій. У процесі виконання бюджетів забезпечуються соціальні та економічні потреби держави, необхідний рівень соціального захисту населення. Роль і значення виконання бюджетів у бюджетному процесі визначаються моделлю фінансових відносин у суспільстві на конкретному етапі соціально-економічного розвитку країни. Тому одним із найважливіших завдань фінансової науки та практики є розробка оптимальної схеми виконання бюджету, яка б відповідала потребам країни.

Вітчизняні науковці в економічній літературі виконання бюджетів озглядають у широкому та вузькому розумінні. Широке трактування стосується визначення сукупності заходів, пов'язаних із виконанням дохідної і видаткової частини бюджетів.

Так, В.Федосов, В.Опарін, Л.Сафонова та інші вчені вважають, що виконання бюджету – це “... забезпечення повного і своєчасного надходження всіх передбачених у затвердженому бюджеті доходів і спрямування цих коштів на фінансування видатків, включених до бюджету”. Аналогічне визначення дають А.Загородній, Г.Вознюк, Т.Смовженко.

До принципів організації виконання бюджету Л.Сафонова відносить: забезпечення повного і своєчасного надходження доходів у цілому і за кожним джерелом окремо; фінансування заходів у межах затверджених у бюджеті сум і протягом бюджетного року; пропорційність при фінансуванні з бюджету; фінансування юридичних осіб тільки з одного бюджету; дотримання режиму економії; забезпечення ефективного контролю за правильним використанням бюджетних коштів; дотримання на підприємствах і в організаціях бюджетної сфери фінансової дисципліни.

С.Юрій, В.Стоян, О.Даневич під виконанням бюджету розуміють “...забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів у цілому і за кожним джерелом, а також своєчасного, повного і безповоротного фінансування передбачених бюджетами заходів”. Подібне визначення дають

О.Кириленко, О.Квасовський, О.Тулай, які під виконанням бюджету розуміють “... забезпечення повної та своєчасної мобілізації надходжень ... бюджету як загалом, так і за кожним із джерел, а також своєчасного, повного, безперервного та цільового фінансування передбачених ним програм і заходів”.

Досліджуючи організацію виконання бюджетів, О.Василик і К.Павлюк зазначають: “Система виконання бюджетів покликана здійснювати оперативне управління та контроль за формуванням доходів бюджету та їх цільовим використанням, за відповідністю доходів і видатків затвердженому бюджету” [14-15].

Спрощені та лаконічні визначення виконання бюджету, які характеризують вузьке трактування цієї стадії, дають О.Романенко та В.Опарін. Вони стверджують, що виконання бюджету полягає у “...мобілізації запланованих доходів і фінансуванні передбачених видатків”. Автори економічної енциклопедії пояснюють виконання бюджету як “...процес формування доходів та здійснення видатків відповідно до закону про бюджет”. Аналогічні підходи зустрічаємо в економічному енциклопедичному словнику.

На нашу думку, звуженні визначення виконання бюджетів, на відміну від розширених, точніше характеризують цю стадію бюджетного процесу, оскільки акцентують увагу на найважливіших її аспектах. Ми вважаємо, що виконання бюджету – організований процес мобілізації доходів бюджетів та здійснення видатків відповідно до закону про державний бюджет і рішень органів місцевого самоврядування про місцеві бюджети.

Виконання бюджетів знаходиться під впливом різноманітних чинників об’єктивного та суб’єктивного походження. До об’єктивних чинників ми відносимо форс-мажорні обставини, пов’язані з погіршенням міжнародної обстановки, стихійні лиха, тощо, які, не залежно від позитивних рішень держави, негативно впливають на процес наповнення доходної частини бюджетів та фінансування видатків. Всі інші чинники, які обумовлені некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, пропонуємо відносити до суб’єктивних.

Ми підтримуємо висновки О.Турчинова та Ц.Огня про те, що на ефективність виконання бюджету в Україні негативно впливають такі фактори, як: відсутність чіткого розмежування повноважень і закріплення доходів на їх виконання, а також відповідальності за виконання бюджету між розпорядниками коштів і державними органами; розпорошеність державних коштів, наявність великої кількості позабюджетних фондів, недостатність і відсутність інформації щодо їхніх доходів та видатків; низька ефективність механізмів управління грошовими коштами бюджету; недостатня ефективність системи управління зобов'язаннями розпорядників коштів бюджету; практикування ручного управління бюджетними коштами на всіх його рівнях; недосконалість системи державних закупівель; відсутність належної узгодженості бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу; надмірно високе функціональне навантаження на працівників органів Державного казначейства України, яке робить фізично не можливим здійснювати контроль за спрямуванням і використанням бюджетних коштів; відсутність у фінансовому апараті держави належної системи матеріального стимулювання; відсутність дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету, особливо стосовно його видаткової частини, внаслідок чого обсяг недофінансованих заходів при наявності бюджетних коштів щорічно зростає [62].

У цілому ефективність виконання бюджету залежить від чіткої його організації та логічної побудови стадій і взаємозв'язку між ними. Відповідно до Бюджетного кодексу України органи виконавчої влади забезпечують виконання бюджетів, а Міністерство фінансів України, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням бюджетів, координують діяльність учасників бюджетного процесу.

Як свідчить зміст стадій виконання бюджету процес виконання бюджету починається з розроблення та затвердження бюджетного розпису.

Згідно з Бюджетним кодексом, бюджетний розпис – це “... документ, в якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації”. За своїм змістом цей розпис є оперативним фінансовим планом, на основі якого здійснюється виконання дохідної й видаткової частини, а також контроль за виконанням бюджету.

Відповідно до показників бюджетного розпису розпорядники бюджетних коштів розробляють проекти кошторисів, планів асигнувань і планів використання бюджетних коштів. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ встановлює Кабінет Міністрів України. Він передбачає, що кошториси, плани асигнувань і плани використання бюджетних коштів мають бути затверджені керівником відповідної вищої установи протягом тридцяти календарних днів від дня затвердження розпису, якщо інше не передбачено чинними нормативно-правовими актами. Затверджені кошториси реєструються органами Державного казначейства України та використовуються для здійснення контролю за відповідністю асигнувань, визначених у кошторисах і планах асигнувань розпорядників бюджетних коштів, асигнуванням, затвердженим річним розписом призначень бюджету та помісячним розписом асигнувань загального фонду бюджету.

Бюджетні процедури, пов’язані з виконанням бюджетів, регулюються Бюджетним кодексом України. Так, Міністерство фінансів України та місцеві фінансові органи координують діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджетів, аналізують доходи бюджетів. Міністерство фінансів України має виключне право надання відстрочок для сплати податків і зборів на умовах податкового кредиту за поданням органів стягнення. На Державне казначейство України покладені обов’язки ведення бухгалтерського обліку доходів бюджетів і здійснення повернення коштів, що були помилково або надмірно зараховані до бюджетів. Забезпечення своєчасного та повного надходження до бюджетів усіх рівнів податків, зборів, інших доходів

відповідно до законодавства покладено на органи стягнення. Податки, збори та інші доходи бюджетів зараховуються безпосередньо на єдиний казначейський рахунок і не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення.

Виконання видаткової частини бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України здійснюється за такими стадіями: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі затвердженого бюджетного розпису; затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів; використання товарів, робіт і послуг на виконання бюджетних програм. Дотримання цих стадій сприяє якісному виконанню бюджету та забезпеченню цільового використання бюджетних коштів.

Результати виконання бюджетів усіх рівнів протягом останніх років свідчать про почергове недовиконання і перевиконання дохідної та видаткової частин без будь-якої закономірності. Стосовно видаткової частини спостерігається хронічна тенденція її недовиконання в більшості бюджетних періодів. Так, наприклад, якщо у 2006 році річний план доходів зведеного бюджету виконаний на 101,5%, то фактичні доходи 2005 року складали тільки 98,8% річних планових надходжень]. Одночасно видаткова частина зведеного бюджету за 2006 рік виконана на 97,5%, а у 2006 році – на 96,1%.

На нашу думку, до основних причин невиконання бюджетів відносяться: зменшення кількості платників податків, що пов'язано з подрібненням юридичних осіб і переходом новостворених юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців на спрощену систему оподаткування; зменшення ставок ввізного мита, зміни у структурі імпорту; зменшення обсягу експорту природного газу, металобрухту; зменшення кількості транспортних засобів, пропущених через кордон, відсутність плати за транзит через територію України вантажів, зменшення надходжень плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів; зменшення обсягів виробництва підакцизних товарів; низький рівень фінансування цілого ряду програм, відсутність належного порядку у використанні коштів за бюджетними

програмами; неможливість вчасного та ефективного використання бюджетних коштів у зв'язку з ускладненням проведення державних закупівель; незабезпечення органів місцевого самоврядування коштами на виплату заробітної плати; наявність багатьох ризиків розбалансування бюджетних ресурсів у зв'язку з недоліками пенсійного забезпечення та соціальних гарантій населення; неефективне бюджетне кредитування та незадовільна ситуація з поверненням раніше виданих кредитів; інші причини.

Слід зазначити, що перераховані причини, які негативно впливають на рівень виконання бюджетів, мають систематичний характер, практично повторюються в кожному бюджетному періоді. Крім цього, на рівні держави не відпрацьована ефективна система регулювання бюджетних потоків, переважаючою є ручна система управління бюджетними коштами, яка є причиною систематичного порушення бюджетного законодавства.

Сьогодні назріла необхідність перегляду практичних підходів до організації виконання бюджетів, логічного взаємозв'язку його найважливіших стадій, які б відповідали ринковим засадам господарювання в умовах демократичного суспільства. На нашу думку, на рівні держави доцільно розробити дієвий механізм поєднання ринкових і державних важелів управління бюджетними коштами, які б забезпечували оптимальне поєднання економічних інтересів усіх учасників бюджетних відносин у процесі наповнення дохідної частини бюджетів й використання бюджетних коштів.

У процесі дослідження теоретичних і практичних проблем виконання бюджетів ми прийшли до таких висновків: виконання бюджету – це організований процес мобілізації доходів бюджетів і здійснення видатків відповідно до закону про державний бюджет і рішень органів місцевого самоврядування про місцеві бюджети. На нашу думку, виконання бюджетів знаходиться під впливом різноманітних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження. До об'єктивних чинників ми відносимо форс-мажорні обставини, пов'язані з погіршенням міжнародної обстановки, стихійні лиха, тощо, які не залежно від позитивних рішень держави негативно впливають на процес

наповнення доходної частини бюджетів та фінансування видатків. Всі інші чинники, які обумовлені некваліфікованим прийняттям управлінських рішень, пропонуємо відносити до суб'єктивних. У процесі виконання бюджетів рекомендуємо використовувати інтенсивні методи регулювання потоків бюджетних ресурсів, зокрема у частині: стимулювання виконання планових обсягів і приросту доходної частини бюджету в розрізі кожного виду податків і зборів усіх бюджетів шляхом застосування дієвих важелів впливу на регулювання інтересів регіонів, територіальних громад і платників податків; розробки й використання дієвого стабільного законодавства, спрямованого на стимулювання раціонального, ефективного й економного використання бюджетних коштів, досягнення максимально можливих результатів із мінімальними витратами; пошуку та використання новітніх сучасних технологій організації й управління бюджетними коштами; заохочення розпорядників бюджетних коштів у скороченні малоефективних видатків; обмеження бюджетних коштів на здійснення видатків, пов'язаних із обслуговуванням державного боргу; формування засад фінансової культури й відповідальності на всіх стадіях бюджетного процесу кожного його учасника. Пропонуємо переглянути практичні підходи до організації виконання бюджетів, логічний взаємозв'язок його найважливіших стадій, які б відповідали ринковим засадам господарювання в умовах демократичного суспільства. На нашу думку, на рівні держави доцільно розробити дієвий механізм поєднання ринкових і державних важелів управління бюджетними коштами, які б забезпечували оптимальне поєднання економічних інтересів усіх учасників бюджетних відносин у процесі наповнення доходної частини бюджетів і використання бюджетних коштів.

В умовах ринкової трансформації економіки України особливої актуальності набувають питання формування доходів місцевих бюджетів та виявлення резервів їх зростання. Діюча система акумулювання доходів бюджетів України характеризується низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що, у свою чергу, є негативним фактором демократичних

перетворень у державі. У зв'язку з цим постає потреба у поглибленому дослідженні концептуальних засад доходів місцевих бюджетів та обґрунтуванні системи практичних рекомендацій щодо забезпечення їх стабільності та зміцнення.

Основу власних доходів місцевих бюджетів повинні становити місцеві податки та збори. Важливе значення має закріплення за місцевими бюджетами таких податків, які гарантуватимуть органам місцевого самоврядування стабільні надходження доходів та їх рівномірний горизонтальний розподіл.

Сьогодні найбільш проблемним є питання взаємовідносин між бюджетами різних рівнів з приводу розподілу між ними доходів і видатків. Як показали результати досліджень, нині діючий бюджетний механізм, при якому місцеві ради вищого рівня встановлюють нормативи відрахувань від регулюючих податків і зборів та суми дотацій, призводить до погіршення функціонування місцевих бюджетів нижчого рівня. Це, в свою чергу, не дає змоги профінансувати всі необхідні видатки, що тягне за собою погіршення стану соціально-економічного розвитку.

Посилення дієвості механізму формування доходів місцевих бюджетів набувають важливого значення в умовах інституційних змін розвитку бюджетної системи. Використання доходів місцевих бюджетів як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць мають певні особливості в період трансформаційних змін в економіці, які полягають у забезпеченні макроекономічної рівноваги, створенні сприятливого фінансово-економічного середовища для розвитку стратегічних галузей. Важливим напрямом регулюючої ролі доходів місцевих бюджетів є вплив на економічне зростання адміністративно-територіальних одиниць. Формування доходів місцевих бюджетів має здійснюватись із врахуванням напрямів соціально-економічного розвитку країни, спрямованих на забезпечення сприятливого макроекономічного середовища, стабілізацію бюджетної системи.

Механізм регулювання бюджетних витрат є досить вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-

територіальних одиниць та країни в цілому. Бюджетні витрати застосовуються для міжгалузевого та територіального перерозподілу фінансових ресурсів з метою найбільш раціонального розміщення виробничих сил, забезпечення економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць. Важливим є не тільки обсяг бюджетних витрат, а й їх оптимальна структура, що визначає напрями використання бюджетних ресурсів.

Сучасний механізм регулювання бюджетних витрат та інститути вітчизняної економіки не дозволяють на достатньому рівні ефективно і раціонально використовувати бюджетні ресурси, які спрямовуються на забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Нераціональне використання бюджетних ресурсів шляхом недостатнього рівня ефективності організації системи державних закупівель, інвестування державних та регіональних цільових програм, зростання рівня тіньової економіки, не дають змогу для забезпечення ефективного бюджетного регулювання економічного зростання. Зміни в структурі системи регулювання бюджетних витрат в умовах трансформації вітчизняної економіки актуалізують необхідність модернізації інституційних напрямів зазначеного регулювання.

Найбільшу частку видатків місцевих бюджетів становлять видатки соціально-культурної сфери, найбільшими серед них є видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення; найменшими серед них є видатки на духовний та фізичний розвиток.

Частка капітальних видатків місцевих бюджетів у загальному обсязі в середньому за 2001-2017 роки складає 12,97 % тоді як відповідний показник поточних видатків склав 87,03 %. З метою використання капітальних видатків місцевих бюджетів, як інструменту забезпечення росту приватних інвестицій, економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць необхідно вдосконалити механізм їх фінансування. Підвищення ефективності фінансування капітальних видатків місцевих бюджетів має ґрунтуватися на визначенні необхідних обсягів капітальних видатків на місцевому рівні, розробці системи заходів щодо підвищення ефективності механізму

бюджетного фінансування. Важливим завданням є посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів шляхом збільшення частки капітальних видатків у загальній структурі з метою підвищення рівня фінансового забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: капітальних вкладень, структурної перебудови економіки.

Найприйнятнішим на сучасному етапі розвитку України інструментом забезпечення активної і цілеспрямованої участі держави у справі економічного зростання є бюджет розвитку, який у разі удосконалення може стати основою формування бюджетного механізму економічного зростання. Аналіз напрацювань українських вчених та чинної законодавчої бази не дає змоги, навіть узагальнено, описати модель бюджету розвитку на загальнодержавному рівні, це дає нам підстави зробити висновок про те, що на сьогодні бюджетний механізм економічного зростання в Україні не є сформованим. Існують лише певні елементи цього механізму у вигляді опису моделі бюджету розвитку місцевих бюджетів, а також підходів до формування видатків та витрат розвитку як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. За таких умов вести мову про необхідність підвищення видатків інноваційно-інвестиційного спрямування та підсилення ролі бюджету у формуванні стратегії прискореного економічного зростання можна лише на середньо- та довгострокову перспективу. Виконання бюджетів є центральною стадією бюджетного процесу. Від рівня організації та результативності виконання бюджету залежать якісні показники соціально-економічного розвитку країни, ефективність реалізації стратегічних засад бюджетної політики держави. Метою виконання бюджету було, є й буде забезпечення держави необхідним обсягом бюджетних ресурсів, потрібним для виконання закріплених за нею в Конституції України функцій. У процесі виконання бюджетів забезпечуються соціальні та економічні потреби держави, необхідний рівень соціального захисту населення. Роль і значення виконання бюджетів у бюджетному процесі визначаються моделлю фінансових відносин у суспільстві на конкретному етапі соціально-економічного розвитку країни.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Важливою складовою процесу економічних трансформацій в Україні є реформування місцевих бюджетів, як фінансового інституту забезпечення демократичного розвитку країни, що надає можливість раціонально децентралізувати та деконцентрувати певні функції органів державної влади з метою стимулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Місцеві бюджети як інструмент соціально-економічного регулювання розвитку адміністративно-територіальних одиниць відіграють вагомую роль у системі державних фінансів. Оскільки саме з них здійснюється фінансування освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства наділені власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність.

Реалізація законодавчо закріплених прав органів місцевого самоврядування на економічну самостійність неможлива без наявності власної матеріальної і фінансової бази, зокрема рухомого і нерухомого майна, доходів місцевих бюджетів, природних ресурсів.

В умовах економічних перетворень актуалізувались питання підвищення дієвості системи формування місцевих бюджетів, зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами; удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин; запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів; підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів. При цьому зазначені питання

необхідно розглядати і вирішувати комплексно в контексті формування і реалізації дієвої бюджетної політики.

Процес становлення сучасної моделі формування місцевих бюджетів розпочався в XVIII столітті на основі визнання теорії природних прав, що базується на ідеях свободи інститутів суспільства по відношенню до держави, природного права, що враховує реальні процеси розвитку прав людини разом з розвитком суспільства, який зумовив дослідження питань про роль та взаємовідносини особистості і держави, місцевих і державних органів влади, відповідно виникнення теорій місцевого самоврядування: вільної громади; громадівської, державницької, муніципального дуалізму, соціального обслуговування; суспільного вибору тощо.

Розрізняють декілька видів децентралізації, зокрема економічну, адміністративну, фінансову, тощо. Сутність економічної децентралізації полягає в передачі більш значних повноважень органам влади на місцях, з тим, щоб ті могли самостійно приймати рішення щодо формування доходів, витрат і нормативно-правового регулювання. Адміністративна децентралізація здійснюється на основі наступних принципів: місцевої автономії, що передбачає гарантування прав і реальної здатності органів місцевого самоврядування регламентувати і управляти відповідно до закону під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення суттєвою частиною суспільних справ; субсидіарності, що передбачає здійснення суспільних функцій органами влади, які перебувають найближче до громадян, за винятком коли втручання органів влади вищого рівня явно краще, що впливає з розміру і характеру функцій і необхідності забезпечення ефективності громадських заходів; справедливості, що передбачає гарантування рівних умов і можливостей для всіх органів місцевого самоврядування з метою досягнення при здійсненні своїх повноважень поставлених завдань; повноти повноважень, який передбачає, що будь-які повноваження надані органам місцевого самоврядування повинні бути повними і виключними, їх здійснення не може бути оскаржене або обмежено іншим органом влади, крім випадків

передбачених законом; відповідності повноважень ресурсам, який передбачає, що фінансові і матеріальні ресурси виділені органам місцевого самоврядування повинні відповідати розміру і характеру наданих їм повноважень з метою забезпечення ефективного здійснення останніх; фінансової солідарності, що передбачає фінансову підтримку з боку держави найменш розвинених адміністративно-територіальних одиниць, зокрема, шляхом застосування механізмів справедливого розподілу фінансових ресурсів; інституційного діалогу, що передбачає здійснення державою інформування та узгодження з органами місцевого самоврядування впродовж відповідного строку в процесі планування і прийняття рішень через їх громадські структури з будь-яких питань, що стосуються їх безпосередньо або пов'язаних з процесом адміністративної децентралізації; партнерства між державним і приватним сектором, що передбачає гарантування реальних можливостей співпраці між урядом, місцевою владою, приватним сектором і громадянським суспільством; відповідальності органів влади і самоврядування, що передбачає обов'язок реалізації в межах покладених на ці органи повноважень встановлених законом мінімальних стандартів якості наданих суспільних і суспільно-корисних послуг, що відносяться до компетенції даних органів.

Фіскальна децентралізація є однією з найважливіших складових децентралізації. Її сутність полягає в передачі повноважень щодо бюджетних надходжень на більш низький рівень бюджетної системи при збереженні фінансової відповідальності. Метою фіскальної децентралізації є підвищення економічної ефективності податково-бюджетної системи та забезпечення економічних умов політичної свободи і справедливості.

На даний час основою забезпечення якісного рівня місцевого управління виступає принцип самостійності, який передбачає наявність прав та ресурсів, які надають можливість здійснювати вибір шляхів реалізації завдань соціально-економічного розвитку територій, розробки тактики та стратегії їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – [2-е вид., доп. і перероб.] – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
2. Баглай М. В. Модель российского федерализма / М. Баглай. – М. : Норма, 2000. – 97 с.
3. Близнюк О. С. Місцеві фінанси в Україні: правове регулювання : навч. посіб. / О. С. Близнюк, Н. Л. Губерська, О. А. Музика, Р. А. Ксенко ; за заг. ред. О. С. Близнюк // Академія муніципального управління ; НДІ фінансового права. – К. : Дакор ; КНТ, 2007. – 311 с.
4. [Богма О. С.](#) Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
5. Боголіб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності / Т.М. Боголіб // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3–4. – С. 84–87.
6. [Бондарук Т. Г.](#) Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
7. Бондарук Т. Концептуальні засади реформування місцевих бюджетів України / Т. Бондарук // Світ фінансів. – 2011. - №2. - С. 168-171.
8. Браян Т. Регіональний економічний розвиток: [навч. посіб.] / Т. Браян, Г. Пат, О. Крайник. – Л.: Ліга-Прес, 2003.
9. Булгакова С. О. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / С. О. Булгакова, О. І. Барановський, Г. В. Кучер ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2009. – 409 с.
10. Бураковський І.В. Реформа місцевих фінансів та міжбюджетних відносин в Україні: вісім проблемних питань / І.В. Бураковський // Економічні реформи сьогодні. – 2001. – № 38. – С.24-32.
11. Буряченко А. Є. Проблемні питання розробки й впровадження фінансової політики на місцевому рівні / А. Є. Буряченко // Ринок цінних паперів в

Україні. – 2008. – № 7–8. – С. 3–9.

12. Бюджет у місцевому самоврядуванні Франції / Ін-т держ. упр. і самовряд. при Кабінеті Міністрів України / Відп. ред. І. Грицяк. – К.: Фірма Віпол, 1994. – Вип. 4. – 1994. – 61 с.
13. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.
14. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.
15. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.
16. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.
17. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.
18. Васильева М.В. Местные бюджеты в современных условиях. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 110 с.
19. Васильева Н. Підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів / Н. Васильева // Управління сучасним містом. – 2004. - №1-3.
20. Вахненко Т.П. Реформування системи міжбюджетних відносин в Україні / Т.П. Вахненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2003. № 9. – С. 3-9.
21. [Возняк Г.В.](#) Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долішнього НАН України", 2016. 519 с.
22. Ворона П. В. Механізми впливу органів місцевого самоврядування на

соціально-економічний розвиток регіону / П. В. Ворона // Теорія та практика державного управління. – 2009. - №2. – С. 7-14.

23. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. – К., Вип. 1–2 (6–7). – 1994. – С. 65–69.
24. Вюртенбергер Т. Розвиток місцевого самоврядування в Україні: наближення до європейських конституційних принципів і практики / Т. Вюртенбергер, Р. Колишко // Українсько-Європейський журнал міжнародного та порівняльного права. – 2002. – Т. 1. – № 3. – С. 48.
25. Гапонюк М. А. Місцеві фінанси : навч.-методич. посіб. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова ; Київський національний економічний університет. – К. : КНЕУ, 2002. – 183 с.
26. Гензель П.П. К вопросу о реформе местных финансов в России // Городское дело, б.г. – № 2. – С. 149–158.
27. Гіловська З. Децентралізація державних фінансів у Польщі: десять років досвіду / З. Гіловська // Аспекти самоврядування. – 2001. – № 1 (9). – С. 5–10.
28. Демків О. Місцеві бюджети США // Економіка України. – 1995. – № 6. – С. 81–84.
29. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.
30. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.. ; за аг. Ред.. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
31. Деркач Н.И., Гордеева Л.П. Бюджет и бюджетный процесс в Украине: Учеб. пособие. – Дніпропетровськ: Пороги, 1995. – 256 с.
32. Децентрализация фискальной политики в условиях экономики переходного периода. – Братислава: Программа развития ООН, 2005. – 190 с.

- 33.Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. *Журнал європейської економіки*. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381
- 34.Європейська Хартія про місцеве самоврядування.— Страсбург, Рада Європи, від. вид. і док.— травень, 1990. (Надруковано у Франції).— 10 с.
- 35.Єпіфанов А. О. Управління регіоном [Текст] : навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, М. В. Мінченко, Б. А. Дадашев ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. — Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. — 361 с.
- 36.Єпіфанов А.О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д’яконова, І. В. Сало. — Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, — Книга перша : Бюджет — головна ланка фінансів держави. — 2010. — 201 с.
- 37.Єпіфанов А.О. Бюджет України [Текст] : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д’яконова, І. В. Сало. — Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, Книга друга : Виконання бюджету. — 2010. — 187 с.
- 38.Жуков Е.Ф. Финансы зарубежных стран: Учеб. пособие.— М.: МИНХ, 1984.— 67 с.
- 39.Зайчикова В.В. Місцеві фінанси України та європейських країн / Віталіна Вікторівна Зайчикова. — К.: НДФІ, 2007. — 299 с.
- 40.Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII «Про Державний бюджет України на 2015 рік» / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>
- 41.Запатріна І.В. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: монографія / за ред. М.І. Скрипниченко — НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. — К., - 2015 — 544 с.
- 42.Зелена книга. Бюджетна децентралізація в Україні в контексті реформи місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua/project.htm/?pid=97>.
- 43.Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.

- 44.Ігнатів В., Рудий В. Местное самоуправление / В.Ігнатів, В.Рудий – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2001. – 416 с.
- 45.Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
- 46.Кириленко О. П. Місцеві фінанси : підручник / О. П. Кириленко, О. Р. Квасовський, А. В. Лучка, Б. С. Малиняк, В. В. Костецький, О. І. Тулай ; за заг. ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.
- 47.Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика)/ О.П. Кириленко. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.
- 48.Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
- 49.[Коляда Т. А.](#) Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.
- 50.Конституционное право Республики Польша: Конституция и основные законодательные акты / Бюро по исследованию и экспертным заключениям Канцелярии Сейма.– Варшава, 1996.– 330 с.
- 51.Копилов В. А. Моніторинг реалізації бюджетної стратегії та її коригування / В. А. Копилов // Економіка України. – 2008. – № 3. – С. 33–39.
- 52.Кравченко В.І. Місцеві фінанси України: [навч. посіб.] / В.І. Кравченко – К.: Т-во „Знання”, КОО: Вища освіта ХХІ століття, 1999. – 487 с.
- 53.Кравченко В.І. Фінанси місцевих органів влади України: Основи теорії та практики / В.І. Кравченко – К. : НДФІ, 1997. – 276 с.
- 54.Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення (1989–2001) / В.І.Кравченко – К. : Видавничий дім „КМ Academia”, 2001. – 460 с.
- 55.Легкоступ І.І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих

бюджетів України в сучасних умовах / І.І. Легкоступ // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. - № 2. – С. 22 – 26.

56. Легкоступ І.І. Формування доходів місцевих бюджетів та підвищення їх фінансової автономії (на прикладі місцевих бюджетів Чернівецької області): матеріали наук.-практ. конф. [«Напрями розвитку фінансової системи України в сучасних умовах»], (Київ, 23-24 берез. 2007 р.). [У 2-х ч.] / Редкол.: І.Я. Чугунов (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2007. - Ч.1.– С. 289–295.
57. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 168 с.
58. Логвіновська С. І. Місцеві бюджети в формуванні економічного потенціалу регіону / С. І. Логвіновська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2007. – Вип. 29. – С. 15–21.
59. Лук'яненко І.Г. Аналіз та моделювання основних статей видатків місцевих бюджетів України / І.Г.Лук'яненко // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 51. – С. 43–47.
60. Лук'яненко І.Г. Особливості прогнозування та управління бюджетним дефіцитом в країнах з трансформаційною економікою / І.Г. Лук'яненко // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.25/1. – С. 179–185.
61. Лук'яненко І.Г. Прикладні аспекти прогнозування розвитку складних соціально-економічних систем: монографія / За ред. О. І. Черняка, П.В.Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В. – 2015. – 384 с. – Розділ 1.7. Вплив ефективності інноваційної діяльності підприємств на економічний розвиток. – С. 86–99.
62. Луніна І.О. Державні фінанси України в перехідний період / І.О. Луніна. – Харків: Форт, 2000. – 296 с.
63. Луніна, І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // Економіка України. - 2008. - № 6. - С. 37 -

47.

- 64.Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. *Бізнес-Інформ.* 2017. № 11. С. 323–327
- 65.Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. *Бізнес-Інформ.* 2017. № 9. С. 58–62.
- 66.Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.
- 67.Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. *Бізнес-Інформ.* 2017. № 10. – С. 314–318.
- 68.Макогон В. Д. Концептуальні засади зміцнення місцевих фінансів / В. Д. Макогон // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1 (80). – С. 36–39.
- 69.Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах / В. Д. Макогон // Наукові праці НДФІ. – 2008. – Вип. 1 (42). – С.56–67.
- 70.Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами / В.Д. Макогон // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.26/1. – С. 207–211.
- 71.Макогон В.Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин / В.Д. Макогон // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – №12. – С.21–24.
- 72.Мельник А.Ф. Муніципальний менеджмент: [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський, О.П. Дудкіна. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 416 с.
- 73.Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.

74. Міжнародний досвід середньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.
75. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.
76. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: Монографія / За ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, „Економічна думка”, 2008. – 376 с.
77. Музика О.А. Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством / О.А. Музика. – К.: Атіка, 2004. – С. 43.
78. Мярковський А. І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І. Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5. – С. 5–15.
79. Мярковський А.І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи // Фінанси України. – 2009. – № 8(165). – с.5.
80. Мярковський А.І. Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А.І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. - 2009. - №2. - С. 3-17.
81. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф. О. Ярошенка]. – К. : Зовнішня торгівля ; УДУФМТ, 2010. – 592 с.
82. Науменко А. М. Сутність та роль місцевих бюджетів в соціально-економічних процесах регіону / А. М. Науменко // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 3 (36). – С. 65–73.
83. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання України: аналітична доповідь / О. О. Молдован, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко. – К. : НІСД, 2010. – 72 с.

84. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика / Ц.Г. Огонь – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 580 с.
85. [Онищенко С. В.](#) Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.
86. Осадчук Н. В. Місцеві бюджети і їх роль у регіональному розвитку / Н. В. Осадчук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. - №9. –С. 219-223.
87. Остріщенко Ю. В. Інноваційні напрями розвитку місцевих бюджетів : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. [«Інноваційні процеси у фінансово-кредитній сфері»], (м. Київ, 14-15 квітня 2011 р.) / відп. ред. Н. П. Шульга – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – С. 205–206.
88. Остріщенко Ю. В. Підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів у контексті децентралізації державної влади / Ю. В. Остріщенко // Наукові праці НДФІ. – 2008. – Вип. 4. – С. 55–63.
89. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В.Павелко, І.Я.Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2015. –№ 2 (100). – С. 64–73.
90. Пантелєєв В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.
91. Пасічний М.Д. Інституційні засади розвитку фінансового регулювання економіки / М.Д. Пасічний // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.27/1. – С. 137-143.
92. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Ю.В. Пасічник. – К.: „Знання-Прес”, 2003. – 523 с.
93. Податкова система України. Підручник: /В.М.Федосов, В.М.Опарін, Г.О.П’ятаченко та ін.; за ред. В.М.Федосова.– К.: Либідь.– 1994.– 464 с.
94. Положение о местных финансах, утвержденное ЦИК СССР 25 апреля 1926 г.– М.: Мосполиграф, 1928.– 10 с.
95. Положення про місцеві фінанси УСРР. Проект.– Харків.– 1926.– 118 с.

96. Поляк Г.Б. Бюджет города. (Проблемы и перспективы развития).– М., 1978.– 127 с.
97. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України за станом на 1. 01. 2011 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21. 05. 1997 р. № 280/97-ВР. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
98. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів: Розпорядження Кабінету міністрів України , Концепція від 23.05.2007 р. № 308-2007-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 38. – С. 12. – Ст. 1526, код акту 39853/2007.
99. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761
100. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706
101. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047
102. Професійна державна служба та місцеве самоврядування: матеріали міжвуз. наук.- практ. конф.– Харків: ХНЕУ, 2005. – 236 с.
103. Рау К.Г. Основные начала финансовой науки / Пер. с нем.; Под ред. В.Лебедева.– Спб.: тип. Майкова, 1868.– Т. 2.– 372 с.
104. Регіони України: [статистичний збірник / за ред. Осауленка О.]. – К., 2010. – Ч. 2. - 808 с.
105. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід: Наукова монографія /За ред. В.Г.Бодрова. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - 296 с.
106. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.
107. Сазонець І.Л., Гринько Т.В., Придатко Г.Ю. Управління місцевими фінансами: Навч.посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006, с.104.

108. Сайт Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>.
109. Сало І. Методи формування і регулювання бюджету та позабюджетних фондів // Економіка України.– 1995.– № 10.– С. 24–33.
110. Сиринов М.А. Местные финансы.– М.-Л.: Б.и., 1926.– 216 с.
111. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001.
112. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.] ; НАН України, Секція суспіл. і гуманіт. наук. – К., 2009. – 687 с.
113. [Станкус Т.](#) Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.
114. Суглобов А.Е. Межбюджетные отношения в Российской Федерации: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальностям „Финансы и кредит”, „Государственное и муниципальное управление” / А.Е. Суглобов, Ю.И. Черкасова, В.А. Петренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 263 с.
115. Тарасюк М. В., Малярчук О. В.Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С.19–24.
116. Твердохлебов В. Местные финансы.– Одесса: Изд-во Ивасенко А.А., 1919.– 304 с.
117. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.
118. Ткачук А. Місцеве самоврядування: Світовий та український досвід: [навч. посіб.] / А. Ткачук, Р. Агранофф, Т. Браун. – К.: Заповіт, 1998. – С. 90–91.

119. Токарева К. О. Структура бюджета: финансово-правовой анализ : монография ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.
120. Тропіна В.Б. Фінансові аспекти нової регіональної політики держави / В.Б. Тропіна, І.П. Адаменко // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.26/2. – С. 392–397.
121. Федосов В. Бюджетный менеджмент: [підручник] / В.Федосов – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
122. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку : монографія / за ред. І. Я. Чугунова. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2009. – 848 с.
123. Циммерман Хорст. Муниципальные финансы / Циммерман Хорст. – М.: ДИС, 2003. – С. 132.
124. Чугунов І.Я. Інституційні засади бюджетної стратегії // Фінансово-бюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних умовах: наук.-практ. Конф., м.Київ, 26 лют. 2009 р. / редкол.: І.Я.Чугунов (голова) та ін. – К.: НДФІ, 2009. – с.7.
125. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 3. С. 116–132.
126. Шевчук В. О., Копич Р. І. Вплив бюджету на макроекономічні показники // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 3-12.
127. Шевчук В.О. Державні фінанси зарубіжних країн / В.О. Шевчук // Фінанси України. – 2002. – № 2. – С. 4–10.
128. Ширкевич Н.А. Местные бюджеты.– М.: Финансы и статистика, 1991.– 126 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Доходи місцевих бюджетів
Склад доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад
60 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території (крім території міста Києва);
40 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на території міста Києва та зараховується до бюджету міста Києва;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міста Києва;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міського бюджету міста Києва користувачами води за місцем її забору;
25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату), що зараховується до міського бюджету міста Києва;
плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міського бюджету міста Києва;
державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських бюджетів;
10 відсотків податку на прибуток підприємств, який зараховується до бюджету міста Києва;
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності.
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, зараховується відповідно до районних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;
податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
збір за місця для паркування транспортних засобів, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
туристичний збір, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується відповідно до районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування;
плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем

здійснення діяльності;
плата за державну реєстрацію, що зараховується до міського бюджету міста Києва;
плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право роздрібно торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міського бюджету міста Києва ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади;
рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів відповідних місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними, Київською міською державною адміністрацією, місцевими радами, яка зараховується відповідно до районних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування;
кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;
адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами міських рад міст обласного значення, районними, районними у місті Києві державними адміністраціями, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг".
штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів;

кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів об'єднаних територіальних громад, районних, міських бюджетів відповідно до законодавства.
Доходи загального фонду обласних бюджетів
15 відсотків податку на доходи фізичних осіб, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України на відповідній території;
10 відсотків податку на прибуток підприємств
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є обласні ради, зараховується відповідно до обласних бюджетів;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;
50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховуються до обласних бюджетів користувачами води за місцем її забору;
25 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату);
плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до обласних бюджетів;
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до обласних бюджетів;
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному обласними радами;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів обласних бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються обласними державними адміністраціями, яка зараховується відповідно до обласних бюджетів;
плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за державну реєстрацію (крім адміністративного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань), що зараховується до обласних бюджетів;

плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до обласних бюджетів ліцензіатами за місцем здійснення діяльності;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів обласних бюджетів;
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є обласні ради
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є обласні ради
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок обласних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
інші доходи, що підлягають зарахуванню обласних бюджетів відповідно до законодавства.
Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, зараховується відповідно до міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів;
рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування). Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати;
податок на майно, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
збір за місця для паркування транспортних засобів;
туристичний збір;
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами;
плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад, яка зараховується до відповідного бюджету;
штрафні санкції за порушення законодавства про патентування;
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за

рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховуються за місцем вчинення порушення;
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради;
орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, яка зараховується відповідно до бюджетів місцевого самоврядування;
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради
кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України "Про здійснення державних закупівель", в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі;
плата за надання інших адміністративних послуг, що справляється за місцем надання послуг;
державне мито, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцем вчинення дій та видачі документів;
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, що зараховується до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів;
адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, який зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією, що здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, яка зараховується до місцевих бюджетів за місцем надання послуг;
інші доходи, що підлягають зарахуванню до бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів відповідно до законодавства.
Надходження спеціального фонду місцевих бюджетів
надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів;
кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, що зараховуються у розмірі: 100 відсотків - до бюджету міста Києва, 25 відсотків - до обласних бюджетів, 75 відсотків - до бюджетів міст значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, 15 відсотків - до районних бюджетів, 60 відсотків - до бюджетів міст районного значення, селищ і сіл;
концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування згідно із законом;
70 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності, в тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад - 50 відсотків, обласних бюджетів, бюджету міста Києва - 70 відсотків;
80 відсотків екологічного податку, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, - 25 відсотків, обласних бюджетів - 55 відсотків, бюджету міста Києва - 80 відсотків;

відрахування 10 відсотків вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад;
власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету;
цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;
надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами;
субвенції, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;
повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам;
повернення кредитів, наданих з місцевих бюджетів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла, а також пеня і % за користування ними;
надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;
інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.
Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів:
дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність
плата за надання місцевих гарантій
кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності";
10 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр, у такому співвідношенні: 5 відсотків - до обласного бюджету; 3,5 % - до районного бюджету; 1,5 % - до сільського, селищного або міського бюджету. Якщо ділянка надр розташована на території декількох адміністративно-територіальних одиниць, кошти між відповідними місцевими бюджетами розподіляються в межах встановленого співвідношення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;
кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, включаючи кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них;
90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації);
капітальні трансфери (субвенції) з інших бюджетів
кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та %, сплачені за користування ними
місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;
кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку - за рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

Додаток Б

Таблиця Б.1

Розподіл видатків Зведеного бюджету України
між державним і місцевими бюджетами у 1991-2017 рр., %

	Державний бюджет	Місцеві бюджети
1991	68,63	31,37
1992	62,17	37,83
1993	60,59	39,41
1994	69,70	30,30
1995	60,72	39,28
1996	65,59	34,41
1997	60,10	39,90
1998	51,86	48,14
1999	54,58	45,42
2000	64,71	35,29
2001	59,74	40,26
2002	58,90	41,10
2003	58,57	41,43
2004	62,16	37,84
2005	63,32	36,68
2006	58,77	41,23
2007	57,60	42,40
2008	59,33	40,67
2009	59,00	41,00
2010	59,89	40,11
2011	57,71	42,29
2012	55,42	44,58
2013	56,89	43,11
2014	57,27	42,73
2015	59,27	40,73
2016	58,56	41,44
2017	53,63	46,37

Додаток В

Темп зростання власних доходів загального фонду місцевих бюджетів у 2017 році порівняно з 2016 роком

